

Lesia Hanuliak^a

orcid.org/0000-0003-0343-9492

Paweł Boliński^b

orcid.org/0000-0002-2040-0189

Badania konserwatorskie przyczynkiem do odkrycia i konserwacji renesansowej dekoracji ściennej we wnętrzu sali Reprezentacyjnej Kamienicy Królewskiej we Lwowie

Conservation Research as a Contribution to the Discovery and Conservation of Renaissance Wall Ornamentation in the Interior of the Formal Hall of the Royal House in Lviv

Słowa kluczowe: malowidła ścienne, badania interdyscyplinarne, projekt konserwatorski, Kamienica Królewska (Korniakta), Lwowskie Muzeum Historyczne

Keywords: wall paintings, interdisciplinary research, conservation project, Royal (Korniakt) House, Lviv Historical Museum

Wprowadzenie

We współczesnej konserwacji odpowiednie rozpoznanie przedmiotu działań jest kluczem do właściwego przygotowania programu i przeprowadzenia prac. Rozpoznanie to jest możliwe dzięki rozwojowi palety badawczej oraz interdyscyplinarnemu podejściu do badań.

Kamienica Królewska jest znaczącym i cennym zabytkiem dla historii Polski i Ukrainy, jednak w trakcie kwerendy stwierdzono, że nie ma kompleksowego opracowania monograficznego na jej temat. Większość informacji historycznych dotyczących budynku została zawarta w artykułach prasowych [Czołowski 1911; Piotrowski 1931; Siczyński 1932 i in.]. Historia kamienicy i przeznaczenie poszczególnych pomieszczeń wraz z opisem wnętrz zostały ujęte w przewodnikach muzealnych z różnych epok [Czołowski 1908; Czołowski 1909; Mękicki 1936; Hul et al. 2011]. Informacje zawarte w tych opracowaniach są ogólne, przeznaczone przede wszystkim dla zwiedzających. Główną podstawą artykułu były źródła archiwalne, a w szczególności: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warsza-

Introduction

In contemporary conservation, the proper identification of the subject matter is key to the proper program preparation and work execution. This identification or reconnaissance is made possible by the development of the investigative palette and an interdisciplinary approach to investigation.

The Royal House is a significant and valuable monument to the history of Poland and Ukraine, but an analysis of the literature showed that no comprehensive monographic studies of it had been written. Most of the historical information about the building was contained in newspaper articles [Czołowski 1911; Piotrowski 1931; Sichinskyi 1932]. The history of the townhouse and the purpose of the various rooms, along with descriptions of the interiors, were included in museum guides from various eras [Czołowski 1908; Czołowski 1909; Mękicki 1936; Hul et al. 2011]. The information contained in these studies is general, intended primarily for visitors. This paper was primarily based on archival sources, in particular: Main Archive

^a mgr, Katedra Konserwacji Dziej Sztuki Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuki

^b dr, Wydział Konserwacji i Restauracji Dziej Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

^a *M.Sc., Art Conservation Department, Lviv National Academy of Art*

^b *Ph.D., Faculty of Conservation and Restoration of Works of Art, Jan Matejko Academy of Fine Arts in Kraków*

Cytowanie / Citation: Hanuliak L., Boliński P. Conservation Research as a Contribution to the Discovery and Conservation of Renaissance Wall Ornamentation in the Interior of the Formal Hall of the Royal House in Lviv. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2023, 74:60–72

Orzymano / Received: 26.10.2022 • **Zaakceptowano / Accepted:** 28.02.2023

doi: 10.48234/WK74LVIV

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Ryc. 1. Kamienica Królewska, widok od ul. Fedorowa, widoczne cztery okna Sali Reprezentacyjnej na pierwszym piętrze, 2021; fot. L. Hanuliak

Fig. 1. Royal House, view from Fedorova Street, four windows of the second floor from the Formal Hall visible, 2021; photo by L. Hanuliak

wie (AGAD) [Zbiór Aleksandra Czołowskiego Zespół nr 388], Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650; Plany i rysunki, sprawa 1085] i inne. Materiały archiwalne obejmują korespondencję, zamówienia związane z budową oraz krótkie informacje historyczne. Ważnym źródłem archiwalnym były plany i rysunki stanu budynku i jego przebudowy, badania odkrywkowe murów ceglanych oraz fotografie. Materiały z okresu przebudów i remontów przeprowadzonych w pierwszej połowie XX wieku oraz w latach siedemdziesiątych XX wieku w dużej mierze poświęcone są strukturalnym architektonicznym całego budynku. Pomieszczenia Sali Reprezentacyjnej wymagały szerszych badań interdyscyplinarnych, w szczególności skupionych na artystycznym wystroju wnętrza w danym okresie historycznym.

W artykule została opisana metodologia postępowania konserwatorskiego na etapie badawczym i wykonawczym. Zaprezentowane podejście sprawia, że o wiele skuteczniej można formułować odpowiednie wnioski i cele konserwatorskie. Dzięki tak opracowanemu projektowi opartemu na wnikliwych badaniach można przeprowadzić prawidłowo zadania konserwatorskie [Kosakowski 2000, s. 76–79]. Prace konserwatorskie w Sali Reprezentacyjnej Kamienicy Królewskiej oddziału Lwowskiego Muzeum Historycznego¹ są

Ryc. 2. Dziedziniec Kamienicy Królewskiej, widok na oficynę, 1. dekada XX w.; źródło: Пам'ятка архітектури 1977, справа Л-69-9

Fig. 2. Courtyard of the Royal House, view of the outbuilding, first decade of the twentieth century; source: Пам'ятка архітектури 1977, case Л-69-9

of Historical Records in Warsaw (AGAD) [Archiwum Aleksandra Czołowskiego set No. 388], Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv [Building Supervision Office 1869–1909, Case 3650; Plans and Drawings, Case 1085] and others.

Archival materials include correspondence, construction-related orders and brief historical information. Important archival sources included plans and drawings of the building's condition and remodeling, stratigraphic surveys of brick walls, and photographs. Materials from the period of alterations and renovations carried out in the first half of the twentieth century and in the 1970s are largely devoted to the architectural structures of the entire building. The rooms of the Formal Hall required broader interdisciplinary investigation, particularly focused on the artistic interior or design of the historical period.

The article describes the methodology of conservation at the stage of investigation and execution. The presented approach stimulates a significantly more effective formulation of appropriate conclusions and conservation goals. With a design based on thorough research, one can correctly perform conservation procedures [Kosakowski 2000, pp. 76–79].

The conservation work in the Formal Hall of the Royal House of the Lviv branch of the Lviv Historical Museum¹ is an example of an all-encompassing ap-

Ryc. 3. Dziedziniec Kamienicy Królewskiej, widok na oficynę i przearanżowane wejście z krużganków do Sali Reprezentacyjnej w trakcie prac rekonstrukcyjnych renesansowych krużganków wg projektu architekta L. Giurkovicza, ok. 1926–1927; źródło: Пам'ятка архітектури 1977, справа Л-69-9

Fig. 3. Courtyard of the Royal House, view of the outbuilding and rearranged entrance from the cloisters to the Formal Hall during the reconstruction work of the Renaissance cloisters according to the design of architect L. Gyurkovich, ca. 1926–1927; source: Пам'ятка архітектури 1977, case Л-69-9

przykładem kompleksowego podejścia do zabytku. Prace te, trwające przez dwa lata, oparte były na badaniach, które poprzedzały i przygotowywały konserwację, jak również towarzyszyły procesowi restauracji [Boliński, Szałała 2018, s. 86]. Zastosowanie w tym wypadku szerokiego spektrum badawczego polegało na prowadzeniu dwóch wzajemnie się uzupełniających nurtów badawczych. W ramach pierwszego nurtu na podstawie materiałów źródłowych opracowano dokładną historię obiektu z naciskiem na przemiany architektoniczne i artystyczne. Drugim kierunkiem badań było przeprowadzenie działań *in situ* polegających na wykonaniu badań odkrywkowych i analitycznych. Wyniki umożliwiły ustalenie bądź potwierdzenie właściwej chronologii i datowania nawarstwień, zakresu oraz stopnia zachowania poszczególnych warstw technologicznych. Tak szeroki interdyscyplinarny zakres działań, którym objęte były pomieszczenia w Kamienicy Królewskiej we Lwowie, wykazał skuteczniejsze przygotowanie przedmiotu badań do prac konserwatorsko-restauratorskich. Przyjęta metodologia badawcza połączona z pracami konserwatorsko-artystycznymi przyniosła nowe ważne

proach to the historical monument. The works, continued for two years, were based on the research that preceded and prepared the conservation, as well as accompanied the restoration process [Boliński, Szałała 2018, p. 86]. In this case, the application of a broad research spectrum consisted in conducting two mutually complementary research streams. Within the first strand, a detailed history of the building was compiled on the basis of source materials, with an emphasis on architectural and artistic transformations. The second research strand was to conduct *in situ* activities involving exploratory and analytical studies. The results made it possible to establish or confirm the correct chronology and dating of the layers, the extent and degree of preservation of the various technological layers. Such a wide interdisciplinary range of activities in the premises of the Royal House in Lviv, demonstrated a more effective preparation of the object of research for conservation and restoration work. The adopted research methodology combined with conservation-artistic work brought new important findings for the world of science and art in the form of painting decorations discovered and exposed in the seventeenth century and later centuries.

History of the Royal (Korniakt) House

The Royal House, also known as the Korniakt House, is believed to have been built by Italian architect Peter Barbon for Konstanty Korniakt [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, Case 3650]. The palace was built on the site of two partially demolished Gothic buildings located on the market square and a third house² on the side of Ivan Fedorov Street (formerly Blacharskaya Street). Work on “the house, one of the finest of its time in Lviv, with features already truly palace-like and fit for a magnate” [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, Case 3650] was completed in 1580.³

In 1623, the house was bought from Korniakt's heirs by the Carmelite Fathers [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, case 3650], Benignus Wanat [1979, p. 177] gives 1622 as the date of purchase. In 1640, the monks sold the building to Jakub Sobieski, governor of Bełz [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, case 3650]. King John III Sobieski inherited the house and in 1678 carried out a major remodeling of the building for his residence, thanks to which the house was given a second name—“Royal” [Mękicki 1936, p. 7]. In 1724, the house was sold to the crown field hetman Stanisław Mateusz Rzewuski [Mękicki 1936, p. 9]. The building was renovated in 1793 by Drohobych starost Józef Rzewuski, as evidenced by an inscription on one of the marble plaques in the hallway of the second floor: “Aedes Restavratae Anno MDCCLXXXOO.” In 1804, the building was purchased by General Aleksander Chodkiewicz [Czołowski 1909, p. 5], and in 1816 the townhouse was bought by Princess Helena Ponińska née Górská [Building Supervision Office 1869–1909, case 3650]. At the behest of the new owner, another

ustalenia dla świata nauki i sztuki w postaci odkrytych i wyeksponowanych w XVII wieku i późniejszych studiach dekoracji malarskich.

Historia Kamienicy Królewskiej (Korniakta)

Kamienica Królewska, znana również jako Kamienica Korniakta, prawdopodobnie została wzniesiona przez włoskiego architekta Piotra Barbona dla Konstantyna Korniakta [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650]. Pałac powstał na miejscu dwóch częściowo rozebranych gotyckich budynków znajdujących się przy rynku oraz trzeciego domu² od ul. Iwana Fedorowa (dawniej ul. Błacharskiej). Prace nad „domem, jednym z najwspanialszych swego czasu we Lwowie, z cechą już iście Pałacową i Magnacką” [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650] ukończono w 1580 roku³.

W 1623 roku od spadkobierców Korniakta dom kupili oo. karmelici [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650], Benignus Wanat [1979, s. 177] podaje jako datę kupna rok 1622. W 1640 roku zakonnicy sprzedali budynek wojewodzie bełskiemu Jakubowi Sobieskiemu [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650]. Jan III Sobieski odziedziczył kamienicę i w 1678 roku przeprowadził gruntowną przebudowę budynku pod swoją rezydencję, dzięki czemu kamienica otrzymała drugie imię – „Królewska” [Mękicki 1936, s. 7]. W roku 1724 kamienicę sprzedano hetmanowi polnemu koronnemu Stanisławowi Mateuszowi Rzewuskiemu [Mękicki 1936, s. 9]. Budynek został odnowiony w 1793 roku przez starostę drohobyckiego Józefa Rzewuskiego, o czym świadczy napis na jednej z marmurowych tablic w korytarzu drugiego piętra: „Aedes Restavatae Anno MDCCLXXXIII”. W 1804 roku budynek został zakupiony przez generała Aleksandra Chodkiewicza [Czołowski 1909, s. 5], a w 1816 roku kamienicę kupiła księżna Helena Ponińska z Górskich [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650]. Na zamówienie nowej właścicielki w latach 1817–1822 pod kierunkiem architekta i rzeźbiarza Fryderyka Baumaana przeprowadzono kolejną gruntowną rekonstrukcję domu z budową nowej nieistniejącej dziś oficyny na dziedzińcu kamienicy [Piotrowski 1931 s. 122; Piotrowski 1936, s. 37]. Kamienica była własnością rodziny Ponińskich do śmierci syna księżnej Heleny, Kaliksta Ponińskiego. Wiadomo, że „otaczał on wprawdzie wielką troskliwością dawne pokoje królewskie I piętra” [Mękicki 1936, s. 10], zaniedbywał jednak resztę domu, która podupadała. Książę Poniński miał zamiar przekazać po swej śmierci kamienicę miastu na cele muzealne [Czołowski 1909, s. 6]. Uczynili to dopiero jego spadkobiercy, Jerzy i Wanda Lubomirscy. Na początku 1908 roku zbyli oni tę nieruchomość miastu Lwów. Z kontraktów kupna – sprzedaży wynika, że sprzedaż kamienicy przez Lubomirskich była obwarowana zastrzeżeniami, że budynek będzie przeznaczony na cele muzealne i kamienica zostanie zachowana w niezmienionej formie. Szczególną uwagę w zastrze-

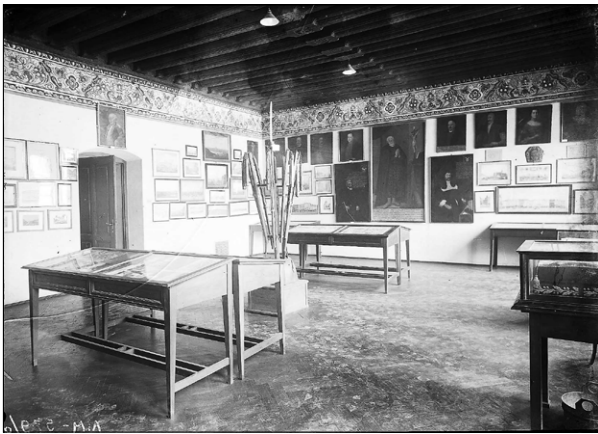

Ryc. 4. Dziedziniec Kamienicy Królewskiej, widok na krużganki i wejście do Sali Reprezentacyjnej, stan obecny, 2021; fot. L. Hanuliak

Fig. 4. Courtyard of the Royal House, view of the cloisters and the entrance to the Formal Hall, present state, 2021; photo by L. Hanuliak

thorough reconstruction of the house was carried out in 1817–1822 under the direction of architect and sculptor Frederick Bauman, with the construction of a new outbuilding in the townhouse’s courtyard, which does not exist today [Piotrowski 1931 p. 122; Piotrowski 1936, p. 37].

The townhouse was owned by the Poniński family until the death of Princess Helena’s son, Kalikst Poniński. It is known that “although he cared very much for the former royal rooms of the first floor” [Mękicki 1936, p. 10], he neglected the rest of the house, which was in decline. Prince Poniński intended to donate the townhouse to the city for museum purposes after his death [Czołowski 1909, p. 6]. This was only done by his heirs, Jerzy and Wanda Lubomirski. In early 1908, they sold the property to the city of Lviv. It is clear from the purchase-sale contracts that the sale of the townhouse by the Lubomirskis was conditioned on using the building for museum purposes and preserving the townhouse unchanged. In the special conditions, the main facade and the rooms of the second floor were emphasized [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, Case 3650]. In point VII of the contract, Jerzy Lubomirski demanded, for the sake of the monument, that a guardianship com-

Ryc. 5. Kamienica Królewska, Sala Reprezentacyjna, widok na południowo-zachodnią część sali, widoczne fragmenty renesansowego fryzu, pocz. XX w.; źródło: archiwum prywatne M. Pobereżnego

Fig. 5. Royal House, Formal Hall, view of the southwestern part of the hall, visible fragments of the Renaissance frieze, early twentieth century; source: private archives of M. Poberezhnyy

Ryc. 6. Kamienica Królewska, pierwsze piętro intermachu, Sala Reprezentacyjna, widok na północno-zachodni fragment sali, pocz. XX w.; źródło: Archiwum Lwowskiego Muzeum Historycznego, ПІМ 579/о

Fig. 6. The Royal House, second floor of the indermach, the Formal Hall, view of the northwestern section of the hall, early twentieth century; source: Archives of the Lviv Historical Museum, ПІМ 579/о

zeniach zwrócono na główną fasadę i pokoje drugiego piętra [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650]. Jerzy Lubomirski w punkcie VII kontraktu zażądał dla dobra zabytku powołanie komisji opiekuńczej w celu czuwania nad realizacją powyższych zobowiązań, których podjął się przestrzegać magistrat Lwowa [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, sprawa 3650].

12 września 1908 roku w kamienicy uroczystie otwarto Muzeum Narodowe im. Króla Jana III, kierowane przez dyrektora Aleksandra Czołowskiego [Mękicki 1936, s. 11]. Przed nowo powstałą placówką postawiono m.in. nowy cel: „Umiejętna, na badaniach oparta i z pietyzmem wykonana restauracja, która w całej pełni przywróci dawny wygląd temu zabytkowi” [Czołowski 1909, s. 6–7]. W rezultacie starano się w miarę skromnych środków jak najszybciej zaadaptować wnętrza kamienicy na potrzeby muzeum [Czołowski 1909, s. 6; Czołowski 1911, s. 5–7]. Prace konserwatorskie rozpoczęte jeszcze przed otwarciem muzeum były kontynuowane do początku lat trzydziestych XX wieku. W latach 1926–1931 [Mękicki 1936, s. 118] zrekonstruowano renesansowe krużganki na dziedzińcu kamienicy według projektu architekta Ludomiła Gyurkovicha [Wujcyk 1991, s. 31; Biriulow 2008, s. 202]. Prace te wykonała firma inżynieryjno-architektoniczna Wawrzyńca Dajczaka pod kierownictwem arch. M. Łużeckiego i W. Dolińskiego [Zbiór Aleksandra Czołowskiego 1927, Zespół nr 388]. Na uwagę zasługują fakt świadomości konserwatorskiej ówczesnych władz konserwatorskich Lwowa, a także liczne dyskusje elit naukowych i artystycznych miasta, związane z teorią i praktyką ochrony dóbr kultury. Dyskusje te dotyczyły konieczności przeprowadzenia profesjonalnych prac konserwatorskich przy Kamienicy Królewskiej, którą traktowano jako pamiątkę narodową. Omawiano również zastosowanie odpowiednich metod przez świadomych i wykwalifikowanych wykonawców, pod

mission be appointed to watch over delivering on the above obligations, which the magistrate of Lviv undertook to observe [Urząd Nadzoru Budowlanego 1869–1909, Case 3650].

On September 12, 1908, the King Jan III National Museum, headed by director Aleksander Czołowski, was ceremonially opened in the townhouse [Mękicki 1936, p. 11]. A new goal was also set before the newly established institution: “A skillful, research-based and reverently executed restoration that will fully restore the former appearance of this monument” [Czołowski 1909, pp. 6–7]. As a result, efforts were made to adapt the interiors of the townhouse to the needs of the museum as soon as possible, within the limits of modest resources [Czołowski 1909, p. 6; Czołowski 1911, pp. 5–7]. Conservation work began before the museum opened and continued until the early 1930s. In 1926–1931 [Mękicki 1936, p. 118], the Renaissance cloisters in the townhouse’s courtyard were remodeled to a design by architect Ludomił Gyurkovich [Wujcyk 1991, p. 31; Biriulow 2008, p. 202]. These works were carried out by the engineering and architectural firm of Wawrzyńiec Dajczak under the direction of arch. M. Łużycki and W. Doliński [Archiwum Aleksandra Czołowskiego 1927, set No. 388]. Of note is the high conservation awareness of Lviv’s conservation authorities of that time, as well as the numerous discussions among the city’s academic and artistic elites related to the theory and practice of protecting cultural assets. These discussions concerned the need for professional conservation work on the Royal House, which was treated as a national monument. Also discussed was the use of appropriate methods by informed and qualified contractors, under the close supervision of conservation services.⁴ The work was started after conducting research and arranging an appropriate program for the planned works [Zbiór Aleksandra Czołowskiego 1927, Team No. 388].

ściłym nadzorem służb konserwatorskich⁴. Do pracy przystępowano po przeprowadzeniu badań i ułożeniu odpowiedniego programu dotyczącego planowanych robót [Zbiór Aleksandra Czołowskiego 1927, Zespół nr 388]. Plany oraz sama realizacja remontu kamienicy spotykały się też z krytycznymi uwagami. Konserwator wojewódzki Józef Piotrowski skrytykował rekonstrukcję krużganków jako wykonywaną „w znacznej części wbrew nowoczesnym zasadom nauki i wiedzy konserwatorskiej” [Piotrowski 1931, s. 115–129; Zbiór Aleksandra Czołowskiego 1928, Zespół nr 388].

W 1940 roku Muzeum Narodowe im. Króla Jana III i Muzeum Historyczne miasta Lwowa zostały połączone w jedną instytucję – Lwowskie Muzeum Historyczne [Hul et al. 2011, s. 19]. W 1976 roku przeprowadzono częściową restaurację kamienicy przez Львівську м/о (CHPBM)⁵ według nadzoru arch. Konstantyna Prysiażnego [Пам’ятка архітектури 1977, p. Л-69-9]. W latach 1991–1993 restaurację wnętrz pokojów królewskich wykonał instytut Укрзахідпроектреставрація według projektu arch. H. Nowakiwskiej [Hul et al. 2011, s. 13].

Dzieje Sali Reprezentacyjnej

Na pierwszym piętrze indermachu Kamienicy Królewskiej znajduje się Sala Reprezentacyjna. Nie leży ona na trasie zwykłego zwiedzania muzeum, lecz wykorzystywana jest przede wszystkim jako sala konferencyjna, sala spotkań i warsztatów. Wchodzi się do niej bogato zdobionym kamiennym portalem, przez sień z dziedzińca arkadowego kamienicy. Do tej pory Sala Reprezentacyjna była jednym z najslabiej zbadanych pomieszczeń muzeum, o czym świadczą liczne jej nazwy: „Komnata duża frontowa” [Mękicki 1936, s. 114], „Sala Korniaktowska” [„Gazeta Narodowa” 1912, s. 2], „Refektarz” [Poberezhnyy 2018, s. 2], „Sala Konferencyjna” [Hul et al. 2011, s. 11]. Brak również wiarygodnych potwierdzeń o historycznym przeznaczeniu pomieszczenia na oratorium lub refektarz w czasie użytkowania kamienicy przez karmelitów (1623–1640) [Piotrowski 1931, s. 120] bądź zorganizowania w niej w 1686 roku, za panowania Jana III Sobieskiego, bankietu dla ambasadorów moskiewskich z okazji podpisania Wiecznego Pokoju z Rosją [Poberezhnyy 2018, s. 2]. Po sprzedaży budynku przez Sobieskich kolejni właściciele dużą uwagę poświęcali pokojom „Królewskim” na pierwszym piętrze kamienicy frontowej. Z tego powodu były one wielokrotnie „odnawiane” zgodnie z gustem ówczesnych właścicieli. Dla przykładu za Ponińskich sala nie wchodziła do pomieszczeń reprezentacyjnych pierwszego piętra. Przebudowy architektoniczne, jakim została poddana kamienica, nie wpłynęły znacząco na jej wygląd, a wewnątrz pomieszczeń, choć uległo zmianom, zachowało wiele oryginalnych elementów.

Pierwszy opis sali i sieni oraz wzmiankę o jej restauracji znajdujemy w *Przewodniku po zbiorach Muzeum narodowego im. króla Jana III we Lwowie* z 1936 roku autorstwa Rudolfa Mękickiego [1936, s. 112, 114].

The plans and the implementation of the townhouse renovation itself also met with criticism. Józef Piotrowski, the provincial conservator, criticized the reconstruction of the cloisters as being carried out “in large part against modern principles of science and conservation knowledge” [Piotrowski 1931, pp. 115–129; Zbiór Aleksandra Czołowskiego 1928, set No. 388].

In 1940, the King John III National Museum and the Historical Museum of the City of Lviv were merged into a single institution, the Lviv Historical Museum [Hul et al. 2011, p. 19]. In 1976, a partial restoration of the building was carried out by Львівську м/о (CHPBM)⁵ under the supervision of architect Konstantin Prysiazhny [Пам’ятка архітектури 1977, p. Л-69-9]. In 1991–1993, the restoration of the interiors of the royal rooms was carried out by the Укрзахідпроектреставрація institute according to a design by arch. H. Novakiwskaya [Hul et al. 2011, p. 13].

History of the Formal Hall

The Formal Hall is located on the second floor of the indermach of the Royal House. It is not directly on the route of the standard museum tour, but is used primarily as a conference, meeting and workshop space. It is entered through a richly decorated stone portal, through a vestibule from the building’s arcade courtyard. So far, the Formal Hall has been one of the museum’s least researched rooms, as evidenced by its many names: “Large front chamber” [Meczicki 1936, p. 114], “Korniakt’s Hall” [“Gazeta Narodowa” 1912, p. 2], “Refectory” [Poberezhnyy 2018, p. 2], “Conference Room” [Hul et al. 2011, p. 11]. Similarly, no reliable confirmation could be found about the historical use of the room as an oratory or refectory during the use of the townhouse by the Carmelites (1623–1640) [Piotrowski 1931, p. 120] or the holding of a banquet in it in 1686, during the reign of John III Sobieski, for Moscow ambassadors on the occasion of the signing of the Eternal Peace with Russia [Poberezhnyy 2018, p. 2].

After the Sobieski family sold the building, subsequent owners paid great attention to the “Royal” rooms on the second floor of the front building. For this reason, they were repeatedly “renovated” according to their tastes. For example, under the Ponińskich, the room was not included in the representative rooms of the second floor. The architectural reconstructions to which the townhouse was subjected did not significantly affect its appearance, and the interior of the rooms, although changed, retained many original elements.

The first description of the hall and vestibule and mention of its restoration can be found in the 1936 *Przewodnik po zbiorach Muzeum narodowego im. króla Jana III we Lwowie* by Rudolf Mękicki [1936, pp. 112, 114].

Entrance chamber. Beautifully vaulted with three win-

Komnata wejściowa. Pięknie sklepiąca o trzech oknach, wychodzących na dziedziniec.

Komnata duża frontowa. Prostokątna, o czterech oknach, wychodzących na ulicę Blacharską, z pięknym pułapem belkowanym z XVI w., którego belki ozdobione są rozetami, ciętymi w drzewie, każda o innym wzorze. Dokoła komnaty biegnie malowany fryz renesansowy, o motywach roślinnych, odtworzony w czasie restauracji w r. 1908, na podstawie zachowanego, współczesnego fragmentu.

W innych źródłach nie znaleziono potwierdzenia faktu przeprowadzenia prac konserwatorskich w sali w 1908 roku. Z notatki prasowej z otwarcia muzeum wynika, że do ekspozycji w 1908 roku były oddane tylko pomieszczenia we frontowej kamienicy i nieistniejącej teraz oficynie księżnej Ponińskiej [„Gazeta Lwowska” 1908, s. 3–4]. Ten fakt potwierdza też opis sal ekspozycyjnych w ówczesnych przewodnikach z 1908 i 1909 roku [Archiwum Aleksandra Czołowskiego 1908, sygn. Rps 5500II; Czołowski 1909, s. 33]. Dlatego bardziej prawdopodobne jest, że remont sali był przeprowadzony w 1912 roku – świadczy o tym wzmianka w prasie [„Gazeta Narodowa” 1912, s. 2]. Uważa się, że rekonstrukcję fryzu wykonał artysta Marceli Harasimowicz [Hul et al. 2011, s. 11].

Podczas rekonstrukcji krużganków indermachu w latach 1926–1927 odbywał się remont całego budynku od ul. Blacharskiej. Odnowiono wówczas sale muzealne pierwszego piętra. Intensywne prace odbywały się również w sieni Sali Reprezentacyjnej⁶.

Po otwarciu w kamienicy Lwowskiego Muzeum Historycznego w pomieszczeniach przeprowadzono bieżące remonty. Pierwszy udokumentowany remont miał miejsce w latach siedemdziesiątych XX wieku [Пам’ятка архітекстури 1977, p. Л-69-9], a kolejny na początku XXI wieku⁷.

W 2017 roku w Sali Reprezentacyjnej nastąpiła awaria instalacji wodnej. Podczas badań zniszczonych przez wodę ścian i stropu konserwatorzy zauważyli pod współczesnymi warstwami malarskimi starsze monochromie i wykonali odkrywkę⁸. Ten fakt stał się przyczynkiem do wykonania na szerszą skalę badań konserwatorskich w Sali Reprezentacyjnej i sieni [Boliński, Szarłata 2018, s. 86].

Metodyka badawczo-konserwatorska

Celem prac badawczych było przeanalizowanie obecności poszczególnych nawarstwień na ścianach i drewnianym stropie oraz określenie ich stanu zachowania. O możliwości występowania starszych polichromii i nawarstwień ściennych świadczyły: zachowane detale wnętrza, wymiary sali jako jednej z największych w budynku oraz przesłanki sugerujące jej reprezentacyjny charakter. Badaniem objęto wszystkie ściany w sali głównej i sieni oraz strop w Sali Reprezentacyjnej i sklepienie w sieni.

dows, overlooking the courtyard.

The large front chamber. Rectangular, with four windows, facing Blacharska Street, with a beautiful beamed ceiling from the sixteenth century, whose beams are decorated with rosettes, cut in wood, each with a different pattern. Around the chamber runs a painted Renaissance frieze with floral motifs, restored during the 1908 restoration, based on a surviving contemporary fragment.

No confirmation of the fact that restoration work was carried out in the room in 1908 was found in other sources. A press note from the opening of the museum shows that only the rooms in the front townhouse and the now defunct outbuilding of Princess Ponińska were put on display in 1908 [„Gazeta Lwowska” 1908, pp. 3–4]. This fact is also confirmed by the description of the exhibition halls in the 1908 and 1909 guidebooks of the time [Aleksander Czołowski’s Archive 1908, ref. ms 5500II; Czołowski 1909, p. 33]. Therefore, it is more likely that the restoration of the hall was carried out in 1912—this is evidenced by a mention in the press [„Gazeta Narodowa” 1912, p. 2]. It is believed that the reconstruction of the frieze was done by artist Marceli Harasimowicz [Hul et al. 2011, p. 11].

During the reconstruction of the cloisters of the indermach in 1926–1927, the entire building from Blacharska Street was renovated. Subsequently, the museum halls of the second floor were also renovated, including the vestibule of the Formal Hall.⁶

After the Lviv Historical Museum opened in the building, the premises underwent ongoing renovations. The first documented renovation took place in the 1970s [Пам’ятка архітекстури 1977, pp. Л-69–9], and another at the beginning of the twenty-first century.⁷

In 2017, there was a malfunction of the water supply system in the Formal Hall. During an examination of the water-damaged walls and ceiling, conservators noticed older monochromes under the contemporary layers of paintings and uncovered it.⁸ Further on that prompted them carry out a larger-scale conservation study in the Formal Hall and the hallway [Boliński, Szarłata 2018, p. 86].

Research and conservation methodology

The purpose of the research work was to analyze the presence of particular stratifications on the walls and wooden ceiling and determine their state of preservation. A potential presence of older polychromes and wall stratifications was evidenced by the preserved interior details, the dimensions of the hall as one of the largest in the building and indications suggesting its formal character.

The survey covered all the walls in the main hall and the vestibule, as well as the ceiling in the Formal Hall and the vault in the vestibule.

The research was carried out in two stages by a

Ryc. 7. Kamienica Królewska, Sala Reprezentacyjna, widok ogólny na południowo-wschodni fragment pomieszczenia, stan przed konserwacją, 2018; fot. P. Boliński

Fig. 7. Royal House, Formal Hall, general view of the southeastern section of the room, condition before conservation, 2018; photo by P. Boliński

Badania zostały wykonane w dwóch etapach przez zespół reprezentujący różne dyscypliny: historię sztuki, konserwację oraz przedstawiające nauki ścisłe (fizykę, chemię). Poszukiwanie rozpoczęło od badań historyczno-sztucznych, co pomogło zebrać i usystematyzować wiedzę o historii i przekształceniach kamienicy. Szczególną uwagę zwracano na informacje dotyczące wszystkich przeprowadzonych prac remontowych, przebudów oraz prac restauratorskich i konserwatorskich w budynku. Równocześnie wykonano badania sondażowe. Ponieważ sala była wciąż intensywnie wykorzystywana jako pomieszczenie wystawiennicze, konferencyjne i reprezentacyjne, zakres badań i ingerencji konserwatorskiej w strukturę nawarstwień był czasowo i objętościowo znacznie ograniczony w stosunku do założeń. Podczas przeprowadzonych prac ustalono stratygrafię warstw technologicznych pod monochromiami ścian i stropu pomieszczeń. W trakcie badań odkrywkowych pobrano szereg próbek do analiz fizykochemicznych w celu identyfikacji materiałowej: pigmentów, spoiw, składów ilościowych i jakościowych tynków.

Drugi etap badań, bez wcześniejszych ograniczeń, miał miejsce w 2020 roku wraz z rozpoczęciem prac konserwatorskich przy ścianach Sali Reprezentacyjnej i sieni [Boliński, Sawoniuk 2020, s. 32]. Powodem do uzupełnienia i rozszerzenia prac badawczych było odnalezienie w trakcie kwerendy w archiwach muzealnych, przez M. Pobereźnego archiwalnych zdjęć z wnętrza sali, na których widoczne były starsze nawarstwienia malarskie na fryzie podstropowym. Dzięki analizie cyfrowej odnalezionych fotografii konserwatorom udało się ustalić możliwe miejsca lokalizacji fragmentów malowideł pod późniejszymi nawarstwieniami. Wiedza ta umożliwiła wykonanie dodatkowych odkrywek sondażowych w miejscach lokalizacji potencjalnie zachowanych fragmentów wcześniejszych malowideł.

W rezultacie prac pod tynkami z początku XX wieku odnaleziono fragmenty dekoracji malarskich

Ryc. 8. Kamienica Królewska, Sala Reprezentacyjna, widok na ścianę południowo-wschodnią, odsłonięty fragment renesansowego fryzu, stan w trakcie konserwacji, 2020; fot. L. Hanuliak

Fig. 8. Royal House, Formal Hall, view of the southeast wall, exposed fragment of the Renaissance frieze, state under conservation, 2020; photo by L. Hanuliak

team composed of experts from different disciplines: art history, conservation, and representing the natural sciences (physics, chemistry). The search began with an artistic and historical investigation, which helped gather and systematize knowledge about the history and transformation of the townhouse. At the same time, survey research was carried out. Any information on all renovation, remodeling and restoration and conservation work carried out on the building were appreciated. At the same time, sampling studies continued. Since the hall continued to be intensively used as an exhibition, conference and representation room, the scope of research and conservation interference in the structure of the layers was considerably limited in time and volume compared to the initial plan. In the process, the stratigraphy of the technological layers under the monochromes of the walls and ceiling of the room was established. A number of samples were collected for physico-chemical analysis during the excavation for material identification: pigments, binders, quantitative and qualitative compositions of plasters.

The second stage of the research, without prior limitations, took place in 2020 with the start of restoration work on the walls of the Formal Hall and the vestibule [Boliński, Sawoniuk 2020, p. 32]. The reason for supplementing and expanding the research work was that, during a search in the museum archives, M. Pobereźny found archival photographs of the hall's interior which showed older paint layers on the ceiling frieze. Thanks to the digital analysis of the found photographs, conservators could determine where the paintings' fragments could be found under the later stratifications. Consequently, they could follow up with additional probing in the locations of potentially preserved fragments of earlier paintings.

As a result of the work under the early twentieth century plasters, fragments of painting decorations were found from a pre-existing frieze made on

Ryc. 9. Kamienica Królewska, Sala Reprezentacyjna, widok na ścianę południowo-wschodnią, stan po konserwacji, 2021; fot. L. Hanuliak

Fig. 9. Royal House, Formal Hall, view of the southeast wall, state after conservation, 2021; photo by L. Hanuliak

z wcześniej istniejącego fryzu wykonanego na wygładzonym tynku wapienno-piaskowym w technice wapiennej na pobiale. Badania fizykochemiczne dały możliwość porównania i zestawienia pigmentów pochodzących z różnych fragmentów fryzu i objęcie analizą całej gamy kolorystycznej malowideł. W badanych próbkach stwierdzono obecność pigmentów historycznych wraz z pigmentem datującym – smaltą, wprowadzoną do palety malarskiej w Europie w połowie XVI wieku [Karaszkiwicz 2020, s. 5]. Zdecydowano się na całkowite odsłonięcie spod warstw tynków z 1912 roku najstarszych zachowanych fragmentów polichromii renesansowej. Decyzja ta pozwoliła na odczytanie kompozycji i wykonanie analizy historyczno-artystycznej. Analiza stylistyczno-formalna fryzu wykazała, że malowidło mogło powstać około drugiej, trzeciej ćwierci XVII wieku [Kurzej 2021, s. 2]. Zestawiając te wnioski z kwerendą historyczną przeprowadzoną dla tego obiektu, ostrożnie można przypuszczać, że fryz powstał w roku 1678, podczas remontu przeprowadzonego przez Jana III Sobieskiego.

Odsłonięcie wszystkich zachowanych fragmentów XVII-wiecznego malowidła określiło jego zakres występowania i zachowania w stosunku do archiwalnych fotografii. Okazało się, że w wyniku różnych prac wykonywanych w XX wieku część malowideł widocznych na fotografiach została zniszczona. Podczas badań fragmentów fryzu renesansowego w luminescencji wzbudzonej światłem ultrafioletowym ustalono również, że pierwotna warstwa malarska była delikatnie przemalowana po formie [Boliński, Sawoniuk 2020, s. 26].

Dzięki przeprowadzonym kompleksowo badaniom określono wygląd wnętrza pomieszczeń i ich kolorystykę w różnych okresach historycznych. W wyniku tych działań na ścianach i stropie Sali Reprezentacyjnej odnaleziono fragmenty różnych monochromii i polichromii. Najwcześniejszą i najcen-

Ryc. 10. Kamienica Królewska, Sala Reprezentacyjna, widok na ścianę północno-wschodnią, stan po konserwacji, 2020; fot. P. Boliński

Fig. 10. Royal House, Formal Hall, view of the northeast wall, state after conservation, 2020; photo by P. Boliński

smoothed lime-sand plaster in the lime technique on whitewash. Physicochemical studies provided an opportunity to compare and contrast pigments from different fragments of the frieze and to cover the entire color range of the paintings in the analysis. Historical pigments were found in the studied samples, along with a dating pigment—cobalt glass, introduced to the painting palette in Europe in the mid-sixteenth century [Karaszkiwicz 2020, p. 5]. It was decided to completely expose the oldest surviving fragments of the Renaissance polychrome from under the 1912 plaster layers. This decision made it possible to read the composition and perform an artistic and historical analysis. Stylistic and formal analysis of the frieze showed that the painting could have been created around the second or third quarter of the seventeenth century [Kurzej 2021, p. 2]. Juxtaposing these conclusions with the historical queries conducted for this structure, it is conservative to assume that the frieze was created in 1678, during the renovation carried out by John III Sobieski.

The uncovering of all the surviving fragments of the seventeenth-century painting determined its extent and preservation in relation to archival photographs. It turned out that as a result of various works carried out in the twentieth century, some of the paintings visible in the photographs had been destroyed. During the examination of the fragments of the Renaissance frieze in ultraviolet light-induced luminescence, it was also determined that the original painting layer was lightly repainted along the outlines [Boliński, Sawoniuk 2020, p. 26]. Thanks to comprehensive investigation, the appearance of the interior of the rooms and their colors in different historical periods were determined. As a result, fragments of various monochromes and polychromes were found on the walls and ceiling of the Formal Hall. The earliest and most valuable painting decoration of the in-

niejszą dekoracją malarską wnętrza były fragmenty fryzu renesansowego, który pamiętał czasy świetności kamienicy. Z tego okresu pochodzi drewniany strop belkowy z zachowaną autentyczną warstwą monochromii wykonanej na bazie minia [Boliński, Szarlata 2018, s. 80–85]. Ten pigment znaleziono również podczas badań pierwotnej monochromii fryzu sieni [Karaszkiwicz 2020, s. 5].

Warstwa chronologiczna z 1912 roku obejmuje fragmenty ornamentów roślinnych we wnękach i łukach okiennych, wykonanych w technice klejowej, naśladowując renesansowy fryz [Boliński, Sawoniuk 2020, s. 11, 15]. Dekoracja ta jest dziełem prawdopodobnie M. Harasimowicza, do tego okresu można przypisać również tynki i szare monochromie na ścianach. Drewniany strop był w tym czasie pokryty warstwą bordowej monochromii [Boliński, Szarlata 2018, s. 80–85]. Przemalowania fryzu wykonane podczas remontów bieżących w drugiej połowie XX i na początku XXI wieku⁹ powtarzają rysunek kompozycji M. Harasimowicza. Natomiast w sieni, którą na początku XX stulecia poddano znacznym remontom, zachowały się jedynie szczątki autentycznych tynków i monochromii na sklepieniu [Boliński, Szarlata 2018, s. 50].

Przyjęty projekt konserwatorski zakładał kompleksową konserwację wszystkich elementów architektonicznych pomieszczeń i nadanie im funkcji ekspozycyjnej. Założone cele konserwacji polegały na odpowiednim wyeksponowaniu poszczególnych faz historycznych z uwzględnieniem ich chronologii. Okazało się to głównym wyzwaniem prac konserwatorskich. Połączenie i odpowiednie wyeksponowanie odkrytych podczas badań konserwatorskich fragmentów polichromii z różnych okresów historycznych musiało stworzyć spójną i czytelną kompozycję.

Prace konserwatorskie rozpoczęto od usunięcia wszystkich nawarstwień na ścianach, wykonanych po 1912 roku. Podczas usuwania tych przemalowań okazało się, że ornament w trakcie prac remontowych przeprowadzonych w drugiej połowie XX i na początku XXI wieku został prawie całkowicie zmyty. Zachowały się jedynie delikatny ślad kompozycji, warstwy rysunku i modelowania kolorystycznego, z widocznymi podziałami ornamentu. Po zabezpieczeniu i konserwacji wszystkich fragmentów fryzu pojawiło się pytanie, jak pogodzić i wyeksponować poszczególne fazy malowidła przy tak zróżnicowanym stanie zachowania. Postanowiono wyretuszować zachowane fragmenty metodą *pointillé* w miejscach ubytków. Elementy fryzu z 1912 roku, zniszczone podczas poprzednich restauracji, zrekonstruowano na podstawie zachowanego rysunku i podziałów barwnych. Zastosowano metodę laserunkową, wykonując ją o kilka tonów jaśniej od zachowanych wcześniejszych fragmentów. W ten sposób udało się stworzyć całościowy ornament, który połączył i wyeksponował zachowane najstarsze warstwy malarskie fryzu. Ściany pokryto monochromatycznym szarym kolorem nawiązującym do oryginału.

terior were fragments of a Renaissance frieze, which remembered the glory days of the townhouse. The wooden beam ceiling with a preserved authentic layer of monochrome made on the basis of minia [Boliński, Szarlata 2018, pp. 80–85] dates from this period. This pigment was also found during research of the original monochrome of the hallway frieze [Karaszkiwicz 2020, p. 5]. The chronological layer from 1912 includes fragments of floral ornaments in niches and window arches, made in an adhesive technique, imitating a Renaissance frieze [Boliński, Sawoniuk 2020, pp. 11, 15]. This decoration is probably the work of M. Harasimowicz, and the plaster and gray monochromes on the walls can also be attributed to this period. The wooden ceiling was covered with a layer of maroon monochrome at this time [Boliński, Szarlata 2018, pp. 80–85]. Repaintings of the frieze made during the current renovations in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries⁹ repeat the drawing of M. Harasimowicz's composition. On the other hand, in the vestibule, substantially renovated in the early twentieth century, only remnants of authentic plaster and monochromes on the vault are preserved [Boliński, Szarlata 2018, p. 50].

The adopted conservation project envisaged comprehensive conservation of all architectural elements of the rooms and giving them an exhibition function. The presumed goals of conservation were to properly expose the various historical phases, taking into account their chronology. This proved to be the main challenge of the conservation work. Combining and properly exposing the fragments of polychromy from different historical periods discovered during conservation research had to create a coherent and legible composition.

The restoration work began with the removal of all the overpaintings on the walls, made after 1912. During the removal of these overpaintings, it turned out that the ornament had been almost completely washed away during the renovation work carried out in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries. Only a delicate trace of the composition, layers of drawing and color modeling were preserved, with the ornament's divisions visible. After securing and conserving all fragments of the frieze, the question arose of how to reconcile and expose the various phases of the painting in such a varied state of preservation. It was decided to retouch the preserved fragments using the *pointillé* method in areas with missing fragments. Elements of the frieze from 1912, damaged during previous restorations, were reconstructed on the basis of the preserved drawing and color divisions. The laser method was used, making it several tones lighter than the surviving earlier fragments. In this way, it was possible to create an overall ornament that united and exposed the preserved oldest painting layers of the frieze. The walls were covered with a monochromatic gray referring to the original.

Podsumowanie

Restauracja obiektu zabytkowego wymaga ścisłych i skrupulatnych badań. Zdobyte dane są niezbędne do sformułowania odpowiednich założeń konserwatorskich – fundamentu prawidłowo przeprowadzonych prac konserwatorskich. Uzyskanie nowych informacji w trakcie różnych etapów prac umożliwia dodatkową ocenę, ewentualnie weryfikację wcześniejszych wniosków uzyskanych na etapie badawczym, przed rozpoczęciem prac konserwatorskich. Ta całościowa interpretacja wyników powinna mieć wpływ na ostateczne sformułowanie celów i realizację konserwatorską służącą właściwej ochronie obiektu.

Interdyscyplinarne podejście do prac ułatwia opracowanie wyników, pomaga zrozumieć możliwości i ograniczenia zastosowanych metod badawczych. W procesie interpretacji wniosków z badań należy zachować ostrożność. Interpretacja samych odkrywek czy analiz fizyko-chemicznych nie może być traktowana jako ostateczna. Jest zwykle tylko jednym z elementów dochodzenia do końcowych wniosków i wymaga zestawienia z danymi historycznymi i technologicznymi w celu przybliżenia się do prawdy historycznej.

Współpraca specjalistów z różnych dziedzin nauki daje możliwość szerszej perspektywy i dyskusji na temat otrzymanych wyników badań. W tym procesie ważną rolę ma konserwator dzieł sztuki, który ma interdyscyplinarne wykształcenie. Kompleksowe podejście pozwala odpowiedzieć na większość pytań pojawiających się w trakcie prac badawczych i konserwatorskich. Na podstawie zweryfikowanych danych z prac interdyscyplinarnych można opracować i zrealizować założenia i cele konserwatorskie. Takie podejście pomogło we właściwej konserwacji i restauracji dekoracji malarskich Sali Reprezentacyjnej. Wszystkie wykonane tam prace: badania, stworzenie projektu konserwatorskiego oraz same prace restauratorskie, odbyły się przy udziale i pod stałym nadzorem artysty-konserwatora. Odrestaurowanie Sali Reprezentacyjnej Lwowskiego Muzeum Historycznego jest dobrym przykładem współpracy i wysiłku różnych środowisk – naukowego, artystycznego, muzealnego i budowlanego – koordynowanych przez konserwatora dzieł sztuki. Słuszność tego podejścia metodologicznego jest od dawna uznana na świecie i coraz częściej stosowana – z korzyścią dla zabytków – w wielu projektach restauratorskich realizowanych w Ukrainie.

Summary

The restoration of a historical building requires strict and meticulous research. The data acquired in the process is necessary for the formulation of appropriate conservation assumptions, which come as the foundation of properly conducted conservation work. Some new information acquired during the various stages of the work allows for an additional evaluation, possibly revision of earlier conclusions obtained at the research stage, before the start of conservation work. This holistic interpretation of the results should influence the final formulation of conservation goals and implementation for the proper protection of the site.

An interdisciplinary approach to the work facilitates the development of results, helps to understand the possibilities and limitations of the research methods used. Caution should be exercised in interpreting research conclusions. The interpretation of the discoveries or physical and chemical analyses alone cannot be treated as final. It is usually only one element of arriving at final conclusions and needs to be juxtaposed with historical and technological data in order to get closer to the historical truth.

The collaboration of specialists from different scientific fields provides an opportunity for a broader perspective and discussion of the research results. The role of an art conservator with interdisciplinary training is important in the process. A comprehensive approach makes it possible to answer most of the questions that arise during research and conservation work. Based on verified data from interdisciplinary work, conservation goals and objectives can be developed and realized. This approach helped in the proper conservation and restoration of the painting decorations of the Formal Hall. All the work done there: research, the creation of a conservation project and the restoration work itself, took place with the participation and under the constant supervision of an artist-conservator. The restoration of the Formal Hall of the Lviv Historical Museum is a good example of the cooperation and efforts of various circles—scientific, artistic, museum-related and construction—coordinated by an art conservator. The soundness of this methodological approach has long been recognized internationally and is increasingly applied—to the benefit of monuments—in many restoration projects carried out in Ukraine.

References / Bibliografia

Archiwalia / Archive materials

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD)
Zespół nr 388: Zbiór Aleksandra Czołowskiego.

Archiwum instytutu Укрзахідпроектреставрація
Пам'ятка архітектури 1589р. житловий будинок №6
на пл. Ринок у Львові. Паспортизація об'єкту,
Львів 1979 р., справа Л-69-10.

Пам'ятка архітектури 1589р. житловий будинок №6 на пл. Ринок у Львові. Паспортизація, Львів 1977 р., справа Л-69-9.
Biblioteka Narodowa
Archiwum Aleksandra Czołowskiego, sygn. Rps 5500II, Katalog rękopisów (1966), t. 5.
Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie
Fond 2: Urząd Nadzoru Budowlanego Król. Stołecznego Miasta Lwowa. Akta. Rynek 6, 1869–1909, tom I, opis 2, справа 3650.
Fond 2: Плани та креслення королівського дому у Львові / план реконструкції кам'яниці королівської в Ринку та її кошторис, opis 4, справа 1085.

Teksty źródłowe / Source texts

Banasik-Petri K., Tymcik E., Petri M. „Re-conservation of Eighteenth-Century Wall Paintings in the Wooden Church of St. John the Apostle and Evangelist in Harena, Renovated in the Years 1948–1950 by Professor Władysław Jarocki: Ethical, Historical and Conservation Considerations, „Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation” 2021, t. 68.
Biriulow Jurij, Дюркович (Гюркович) Людомил, [w:] Енциклопедія Львова, red. Козицький Андрій, Підкова Ігор, t. 2, Львів 2008.
Bojć-Białasik Anna, Grochal Aleksandra, Magrysiwicz-Dobrzańska Katarzyna, *Salvator Mundi Stanislawa Samostrzelnika – o przypadkowym odkryciu polichromii i jej znaczeniu dla tożsamości Muzeum Duchowości i Kultury Cystersów w Mogile*, „Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation” 2022, t. 71.
Czołowski Aleksander, *Muzeum Narodowe im. Króla Jana III. Przewodnik tymczasowy*, Lwów 1908.
Czołowski Aleksander, *Muzeum Narodowe im. Króla Jana III. Przewodnik tymczasowy*, Lwów 1909.
Czołowski Aleksander, *Muzeum Narodowe im. Króla Jana III i jego zadania*, „Sztuka: miesięcznik ilustrowany poświęcony sztuce i kulturze” 1911, z. 1.
Hul Marija, Pelygina Olga, Pobereźnyj Myrosław, *Kamienica Korniakta. Sale Królewskie: Przewodnik*, Kijów 2011.
Kosakowski Edward, *Projektowanie konserwatorskie*, [w:] *Drogi współczesnej konserwacji Aranżacja – Ekspozycja – Rekonstrukcja*, „Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie” 2000, R. IX, cz. 2.
Mękicki Rudolf, *Muzeum Narodowe im. Króla Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach*, Lwów 1936.
Piotrowski Józef, *Budowa krużganków w Kamienicy Kró-*

lewskiej we Lwowie, „Ochrona Zabytków Sztuki” 1930/1931, z. 1–4, cz. 1.
Piotrowski Józef, *Fryderyk Bauman (1765?–1845), architekt i rzeźbiarz polski w okresie klasycyzmu i romantyzmu*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie” 1936, R. 16, z. 1.
Rybczynski Oleh, *Investigation and Restoration of the Black House on Rynek Square in Lviv*. „Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation” 2021, t. 68.
Siczyński Wołodumyr, Вежа і дім Корнякта у Львові, „Богословія”, Львів 1932, t. 10, z. 4.
Wujcyk Wołodumyr, *Державний історико-архітектурний заповідник у Львові: Видання друге, доповнене*, Львів 1991.
Wanat Benignus J., *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975*, Kraków 1979.

Dokumentacja / Documentation

Boliński Paweł, Sawoniuk Alicja, „Dokumentacja powykonawcza z przeprowadzonych prac konserwatorsko-restauratorskich. Pełna konserwacja fryzu podstropowego wraz z renesansowymi fragmentami malowidła oraz pełna konserwacja nawarstwień ściennych w sali reprezentacyjnej na I piętrze Kamienicy Królewskiej (Pałacu Korniaкта) we Lwowie”, mps w archiwum Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika”, Kraków 2021.
Boliński Paweł, Szarlata Ewa, „Dokumentacja konserwatorska z badań konserwatorskich, program konserwatorski nawarstwień ściennych wewnątrz kamienicy królewskiej (pałacu Korniaкта) we Lwowie – sali reprezentacyjnej oraz sieni na I piętrze”, mps w archiwum Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika”, Kraków 2018.
Karaszkievicz Paweł, „Analiza warstw malarskich z Sali Reprezentacyjnej Kamienicy Królewskiej (pałac Korniaкта) we Lwowie. Fryz”, mps w archiwum Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą „Polonika”, Kraków 2020.
Kurzej Michał, „Analiza wstępna”, mps w zbiorach prywatnych P. Bolińskiego.
Pobereźnyj Myrosław, „Кам'яниця Корнякта (Королівська)”, mps, w zbiorach prywatnych Ł. Hanuliak.

Publikacje prasowe / Press publications

„Gazeta Lwowska” 1908, R. 98, nr 210.
„Gazeta Narodowa” 1912, R. 52, nr 48.

- ¹ Prace konserwatorskie wykonywane w latach 2019–2020 pod kierownictwem dr. Pawła Bolińskiego finansowane ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.
- ² Według badań piwnice budynku od ul. Fedorowa (sondaży N 032-038) należą do I okresu budowlanego (do 1580 r.) [*Пам'ятка архітексту* 1979, sprawa p-69-10].
- ³ Świadczy o tym data na kamiennym portalu elewacji kamienicy od ul. Fedorowa.
- ⁴ „Zaniedbany wielce stan kamienicy, będącej pamiątką narodową, wymaga jak najrychlejszej, gruntownej, a przy tym umiejętnej restauracji. Uskutecznić ją może nie pierwszy lepszy budowniczy, ale architekt świadomy swojego zadania, przejęty pietyzmem dla pamiątkowego znaczenia tej kamienicy. Z tego też względu projekty wykonania wszelkich robót architektonicznych muszą poprzednio być przedłożone Gronu c. k. konserwatorów do potwierdzenia, gdyby zaś bez tego roboty owe zostały rozpoczęte, upraszam o ich bezzwłoczne wstrzymanie aż do uzyskania opinii konserwatorskiej”. Do magistratu stoł. Król. m. Lwowa 27 czerwca 1906 r. Grono C. K. Konserwatorów Galicji wschodniej. Przewodniczący L. Finkel [*Urząd Nadzoru Budowlanego* 1869–1909, sprawa 3650].
- ⁵ Львівську м/о (ЧНРВМ) – Львівську міжрегіональну спеціальну науково-реставраційну майстерню, czyli Lwowskie międzyregionalne specjalistyczne naukowo-restauratorskie pracownie wyrobnicze.
- ⁶ W protokole z kolaudacji robót z 4 kwietnia 1928 r. znajdują się informacje o zakresie prac: „9) Przebicie muru i wykonanie nowego okna na 1. p. z dodawaniem kamiennych węgarów i krat; 10) Uzupełnienie zmurszałych części węgarów kamiennych; 11) Częściową rozbiórkę schodów „Korniaktowskich”, osadzenie dźwigara pod zarysowaną posadzkę terrazzową I p. i ponowne uzupełnienie schodów z zalaniem i wyszlifowaniem brakującej części terrazza; 12) Rozbiórkę podłogi II p. Zakotwienie dźwigarów z powodu wychylenia się ściany frontowej od ul. Blacharskiej i ponowne ułożenie podłóg; [...] 14) Odnowienie sali muzealnych I i II p. od ul. Blacharskiej” [*Плани та креслення* 1928, sprawa 1085].
- ⁷ Według informacji pozyskanych od pracowników muzeum.
- ⁸ Badanie sondażowe zostało przeprowadzone przez studentów katedry Konserwacji Dzieł Sztuki Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuki pod kierunkiem Haliny Skop.
- ⁹ Według informacji pozyskanych od pracowników muzeum.

Streszczenie

Czynnikiem warunkującym właściwą ochronę i konserwację dziedzictwa kulturowego jest kompleksowa wiedza o nim. Aby wiedza ta była pełna, potrzebne są również kompleksowe badania konserwatorskie chronionego obiektu. Badania te, mające charakter interdyscyplinarny, stają się podstawowym kluczem do sformułowania odpowiednich wniosków i celów planowanych działań konserwatorskich. Przykładem takiego kompleksowego podejścia do zabytku są badania oraz prace konserwatorskie w Sali Reprezentacyjnej Kamienicy Królewskiej oddziału Lwowskiego Muzeum Historycznego. Przykład ten ukazuje pełną korelację wyników badań i opracowania projektu konserwatorskiego wraz z realizacją konserwatorską. Dzięki takiemu podejściu uzyskano spójną koncepcję w zachowaniu i eksponowaniu odkrytych poszczególnych faz historycznych. Realizacja ta stała się kolejnym przykładem ukazującym potrzebę zaangażowania wielu dyscyplin nauki w proces właściwej ochrony materialnego dziedzictwa. Jest to tym ważniejszy przykład, ponieważ utwierdza nowe standardy konserwatorskie na wschodzie Europy.

Abstract

Comprehensive knowledge about cultural heritage is a factor that determines its proper protection and conservation. For this knowledge to be complete, comprehensive conservation investigation of a monument is also required. This investigation, which is interdisciplinary in nature, becomes the primary key to formulating appropriate conclusions and objectives for planned conservation measures. One example of such a comprehensive approach to a monument is the investigation and conservation work in the Formal Hall of the Royal House of the Lviv branch of the Lviv Historical Museum. This example shows the full correlation of the results of the investigation and the development of a conservation design and its execution. With this approach, a coherent concept was obtained in preserving and exhibiting the uncovered individual historical phases. The project has become another example demonstrating the need to involve multiple scientific disciplines in the process of proper preservation of material heritage. This is an even more important example, as it solidifies the new conservation standards in Eastern Europe.